

Miloslav Jenšík

Červené máky na Monte Cassinu

BYL TO VERDUN DRUHÉ
SVĚTOVÉ VÁLKY?

C
MAGNETKA

G
NAPLAVITELNÁ
KROČKA

Miloslav Jenšík

Červené máky na Monte Cassinu

BYL TO VERDUN DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY?

NAKLADATELSTVÍ EPOCHA
PRAŽSKÁ VYDAVATELSKÁ SPOLEČNOST

Ediční rada Edice Magnetka:

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc., (FF UK, Technická univerzita Liberec)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph. D. (Univerzita Hradec Králové)

PhDr. Miloslav Martínek, CSc.

JUDr. František Čermák

Copyright © Miloslav Jenšík, 2014

Czech edition © Nakladatelství Epoque, Pražská vydavatelská společnost, 2014

ISBN 978-80-7425-224-2 (Nakladatelství Epoque)

ISBN 978-80-7250-672-9 (Pražská vydavatelská společnost)

Obsah

ÚVODEM	7
KAPITOLA PRVNÍ	
Zatraceně tvrdý podbřišek Evropy	12
KAPITOLA DRUHÁ	
Pilíře dokonale zabezpečené obrany	29
KAPITOLA TŘETÍ	
Tři marné zteče Klášterní hory	51
KAPITOLA ČTVRTÁ	
„Ještě se budete bít o Polsko!“	66
KAPITOLA PÁTÁ	
Krajina a lidé po bitvě	86
PRAMENY A LITERATURA	106
O AUTOROVÍ	108

ÚVODEM

Krajina zakončená vysokými sněžnými horami a vesničkami a hrady na blízkých kopcích působila krásným, ponurým dojmem...

Celé okolí Cassina bylo mrazivou, větrnou směsicí bláta. Nad horami visely těžké, černé mraky, ze kterých se několikrát denně lily proudy vody, proměňovaly cesty v potoky, tábory v zimomřivá bahníka. Od rána do večera a od večera do rána hřměla dělostřelecká palba...

Situace nebyla tak jednoduchá, jak se zdálo při pohledu na mapu. Podle ní jakoby Cassino bylo možno obejít nebo vzít jedním rozhodným útokem. Ale čím víc se člověk blížil, tím byly hory vyšší, bláto hlubší a vojáci zarostlejší. Podél cest byly kostry vesnic a městeček. Každé městečko sedělo na vrcholu kopce, seskupené kolem středověkého hradu, a jeho podzemí bylo protkáno klenutými chodbami. Každá silnice byla sevřená do úzkého údolí a přesakovala řadu potoků a říček narychlo postavenými mosty. Všude byl nějaký hrob s dřevěným křížem, všude stopy urputných bojů. A pak jsme tím dlouhým klikatým údolím dojeli až na dohled Cassina. Trčelo na pahorku, občas na ně zaskvítila slunce, a za ním, na černém kopci, trosky neblahého kláštera. Sotva se vůz objevil na silnici nedaleko křižovatky, zahvízdalo to vzduchem a první granát se posadil do samého středu. Němci byli na silnici dobře zastříleni. Měli svá těžká děla na horských hřebenech za klášterem, a ta byla prvním klíčem k situaci v tomto prostoru.

Dokud nebyla tato děla umlčena, zůstávalo Cassino nedostižným cílem. Spojenci se proto pokusili o obchvat z východu, a skutečně pronikli do Cassina, do jeho prvních domů, a na Monte Cairo a vrchy sousedící s nepřátelskými postaveními. Nově dobytý úsek však byl těžko přístupný pěšinami přes hory, jež byly neustále pod palbou, a zásobování bylo možné jen pomocí mezek – klíč k situaci číslo dvě. K úspěšnému útoku na německá děla bylo třeba víc lidí, víc zásob,

víc střeliva, ale větší přísun byl za takových okolností neproveditelný. Jeho zesílení záviselo zase na umlčení těch německých děl. Začarovaný kruh.

Takové tedy bylo pověstné Cassino... Klášter byl zničen, ale Němci v něm zůstali. Památky byly sice odneseny mnichy do bezpečí – ale z památných zdí zůstaly jen vypálené sutiny...

Jiří Mucha,
Oheň proti ohni

Syn světznámého českého malíře, grafika a návrháře Alfonse Muchy – krále evropské secese na poli užité grafiky, šperku, nábytku a dekorativního umění, zejména tvorby plakátů – se po listopadu 1989 stal předsedou československého PEN klubu. K tomuto prestižnímu postavení došel dlouhou a často strastiplnou cestou od studií medicíny a filozofie přes službu v zahraničním vojsku ve Francii a po jejím pádu ve Velké Británii, přes putování válečného zpravodaje BBC po bojištích v severní Africe, na Blízkém východě, v Barmě a Číně, v Itálii a ve Francii, novinářskou činnost v osvobozené vlasti a věznění v totalitě padesátých let až k literární a překladatelské tvorbě, ztížené v období po vpádu sovětských vojsk neustálým špehováním a diskriminací.

Po skončení druhé světové války a návratu do vlasti shrnul Jiří Mucha své frontové reportáže v knize *Oheň proti ohni*; z její italské kapitoly je vyňat citát v záhlaví těchto stránek.

Kolik se kdy odehrálo bitev, k nimž by se vracela taková hromada knih, jako k několikaměsíčním bojům o Klášterní vrch na jihovýchod od Říma? Ne náhodou je jeho dobývání tak často přirovnáváno k verdunskému „mlýnku na maso“. Verdun, staré město s pevností ze 17. století na řece Maase v severovýchodní Francii se za první světové války zapsalo do světových dějin nelidskými režemi muže proti muži a nekonečnými vlnami nesmyslných, bezhlavých ztečí, které kosila kulometná palba.

Ještě dnes stačí pouze vyslovit to jméno a je to, jako když se řekne Stalingrad – nebo Monte Cassino... Do letopisů války, od jejíchž prvních výstřelů už uplynulo sto let, na té samé frontě jako Verdun a prakticky i ve stejném čase se však zapsala také kampaň snad méně proslulá, nicméně stejně krvavá, stejně vleklá a v mnohém

ještě podobnější dobývání Monte Cassina: bitva na Sommě. První shoda: podobně jako ve druhé světové válce v Itálii, také víc než čtvrt století předtím se na Sommě Spojenci nebránili, ale útočili. Francouzi a Britové si krajinu podél řeky toho jména zvolili za dějiště letní ofenzívy, která se měla stát hlavním tažením roku 1916. Operace, pečlivě připravovaná po celé jaro, měla za úkol ve čtyřicet kilometrů širokém pásmu hlavního náporu prolomit frontu a ovládnout dopravní uzly v Cambrai, Maubeuge a Valenciennes.

A nelze přehlédnout ani další a podstatnější podobnost s Monte Cassinem: dohodová vojska shromáždila k útoku výrazně větší počty divizí, dělostřeleckých baterií a podpůrných letadel, než jí v dané chvíli mohli postavit do cesty Němci. Ti je však očekávali ve znamenitě vybudovaných a osazených obranných postaveních. Po sedmidenní palebné přípravě vyrazilo zrána 1. července 1916 do útoku dvě stě tisíc mužů. První den se zdál slibovat úspěch. Na jeho konci měla francouzská pěchota za zády dvě dobytá zákopová pásma nepřítele a probíla se do hloubky pěti až šesti kilometrů jeho obrany; Britové na sousedním úseku postoupili o dva až tři kilometry. Jenže tyto zisky zaplatili Spojenci dvaceti tisíci padlými a zraněnými. A když pak přišel první německý protiúder a po něm následovaly další, mohutná útočná operace, která měla během dvou tří dnů pronikavě změnit mapu bojiště a ověřit své vojevůdce vavřínem, postupně uvízla v patu nekonečného ztracení a znovunabývání zákopů. Jednou měli vrch ti a podruhé oni, obě strany však stále znovu platily strašlivou daň krve. A zítra, pozítří, za týden se karta zase obrátila...

Červenec ani srpen rozhodnutí nepřinesly. S babím létem Spojenci zvýšili tlak. Když 15. září Britové poprvé v dějinách válek nasadili do útoku i tanky, zaskočení Němci zakolísali a kvapně vyklidili řadu opěrných bodů, které předtím úspěšně bránili. Opotřebovavací boj se ale rychle vrátil do vyježděných kolejí. Poté, co na konci listopadu zimní počasí zmrazilo aktivitu obou stran, mohli Francouzi a Britové trpce konstatovat, že v rozpětí zhruba pětaticeti kilometrů zcela zpustošené krajiny se za pět měsíců posunuli o pouhých deset kilometrů vpřed. Ten věru zanedbatelný úspěch zaplatili osmi sty tisíci ztracených vojáků proti pěti stům čtyřiceti tisícům z boje vyřazených nepřátel...

Zhruba po stejně dlouhou dobu se roku 1944 Spojenci marně pokoušeli dobýt cassinský hřeben, uzlový bod dvou propojených německých obranných linií, stojících v cestě jejich postupu k Římu. Generálové a štábní důstojníci, kteří prošli první světovou válkou, si tam najednou připadali, jako kdyby je nějaký stroj času přenesl o tři desetiletí zpět proti proudu času. „Místo svedení manévrové bitvy se vojáci octli uprostřed scén jako vystřižených ze západní fronty let 1916–1917. Terén vrhl boj zpět do věku před mechanizací. Hory střední Itálie a počasí se spikly, aby učinily techniku, například tanky, téměř nepoužitelnou. Jedna výkonná mula se cenila víc než tucet tanků a obrovská převaha Spojenců v počtu děl a letadel měla jen zřídkakdy rozhodující vliv a často byla spíše přítěží,“ napsal Mathew Parker, anglický autor knihy *Monte Cassino, historie nejtěžší bitvy druhé světové války*. Zaznamenal v ní i to, že generálmajora Francise „Gertieho“ Tukera, anglického velitele 4. indické pěší divize, která utrpěla těžké ztráty ve dvou neúspěšných útocích na Klášterní vrch, šokovala „podivná posedlost v myslích britských velitelů, kteří pokoušeli sílu nepřítele, místo aby využívali jeho slabin... Marnost bušení do nejsilnějšího bodu je v nejkrajnější míře vidět v bitvě u Cassina, kde byli vojáci znovu a znovu vrhání proti horskému postavení, které již po staletí odolávalo útokům z jihu a které bylo v roce 1944 nejen nejsilnější pozicí v Itálii, ale bylo bráněno výkvětem německých jednotek na tomto bojišti.“

Ne nadarmo se říká, že po bitvě je každý generálem. Přesto: kritických poznámek o montecassinské kampani najdeme v literatuře o druhé světové válce bezpočet a žádné z nich nelze upřít někdy veliký kus, někdy alespoň střípek pravdy. Už roku 1948 vyšla v Londýně kniha britského historika J. F. C. Fullera *Druhá světová válka*, označující dobývání Monte Cassina za tažení „svým nedostatkem strategického smyslu a taktické představivosti ve vojenských dějinách jedinečné.“ Poslední slova ale zjevně nadsazují – vždyť dějiny válečného umění se ukrutně zpackanými operacemi jen hemží.

Se souhrnnou charakteristikou Jaroslava Hrbka, předčasně zesnulého českého historika druhé světové války, se však rozhodně tak snadno vypořádat nelze; každé slovo v ní má svou váhu: „Jestliže spojenecké velení útočilo trvale v prostoru Monte Cassina,

vědělo velmi dobře, že se jedná o ústřední bod německé obrany na Gustavově linii a že německé jednotky mají rozkaz bránit tuto linii do posledního muže. Přesto se v naprostém rozporu s vojenskou logikou pokoušelo prorazit právě v nejsilnějším místě. Z tohoto pohledu se zejména druhá a třetí bitva o Monte Cassino jeví jako zcela zbytečně masakry, které nemohly vést a také nevedly ke kýženému cíli.“ Na Hrbkovy věty jako kdyby přímo navazovaly poslední řádky úvodního slova Parkerovy knihy: „Jak bitva pokračovala, stávala se víc politickou, symbolickou a osobní. A když se zvýšily sázky, žádali po dalších a dalších vojácích, aby se vrhli na prakticky nedobytné německé pozice. Monte Cassino je příběhem neschopnosti, arogance a politikaření, vykoupených za strašnou cenu statečnosti, obětavosti a lidskosti obyčejných vojáků.“

Chtělo by se ty příkré věty vyvrátit nebo alespoň trochu otupit jejich ostří. Ale jak? Čím? Ani odstup sedmi desetiletí nezmírnil palčivou naléhavost otázek, který vyvolává příběh bitvy o cassinský horský hřeben a zejména o samotný Klášterní vrch. Otázek po příčinách i smyslu náletu, který proměnil benediktinské opatství, jedno z nejstarších ohnisek křesťanské kultury, v moře sutin; po strategické ceně desetitisíců zmařených lidských životů; po širších souvislostech smyslu celého toho krvavého střetnutí a podílu bitvy na konečném vítězství. Odpovědi se snaží najít i tato kniha.

Zatraceně tvrdý podbřišek Evropy

Po dobytí Sicílie postavila invaze do Itálie v roce 1943 spojenecké vojáky poprvé po třech letech tváří v tvář německé armádě v děletrvajícím tažení na evropském kontinentu. Počátkem roku 1944 byla Itálie nadále jedinou aktivní frontou západních spojenců proti nacisty ovládané Evropě a postup na ní byl bolestně pomalý. Tažení se stávalo zátěží a napětí mezi Spojenci rostlo.

Spojenci si nestanovili jednoduchý cíl. Po Belisarovi v roce 536 již nikdo nikdy neuspěl v pokusu dobýt Řím od jihu. Hannibal dokonce raději překročil Alpy, než aby postupoval přímou cestou z Kartága. Napoleonovi se připisuje výrok „Itálie je bota. Musíte se do ní dostat shora“. Příčinou byly geografické podmínky jižně od Říma. Vysoké hory protínají rychle tekoucí řeky. Jediná možná cesta na italské hlavní město od jihu vede po staré Via Casilina, známé dnes jako silnice číslo šest. Sto třicet kilometrů jižně od Říma prochází tato cesta údolím řeky Liry. Právě tam se německý velitel maršál Albert Kesselring rozhodl klást odpor. Nad vstupem do údolí se vypínal klášter Monte Cassino.

Mathew Parker,
Monte Cassino

„Churchill byl vždy přesvědčen, že proniknou-li Spojenci do Itálie, hodí Italové do ringu ručník.“ Touto větou uvedl Frederick W. Winterbotham ve své knize *Ultra Secret (Tajemství Ultra)* kapitulu o bojích na Apeninském poloostrově.

Někdejší elitní zpravodajec věděl své. Za války se před ním otevřela četná tajemství, o kterých nejen v té době, ale ještě po celá následující dvě desetiletí neměla tušení ani velká většina spojeneckých generálů, ať už řídili boj z pozorovatelů bitevních polí či z operačních sálů nejvyšších štábů. Winterbotham tehdy působil jako styčný důstojník mezi dešifrovací sekcí britské zpravodajské

služby MI 6 a sídlem premiéra na Downing Street 10. Winston Churchill si ho vybral pro třídění, komentování a předávání nejdůležitějších zpráv, získaných přímo z německých zdrojů, sobě samému i velitelům na jednotlivých bojištích – a během častých osobních setkání se mu tu a tam svěřil i s těmi svými úvahami a pocity, které nebyly určeny pro veřejnost.

Za kódovým označením supertajné Operace Ultra se skrývalo bizarní společenství, soustředěné v Bletchley Parku. Zámeček nějakých padesát kilometrů od Londýna a provizorní budovy na jeho rozlehlém pozemku se už od samotného počátku války staly dějištěm jedné z nejvýznamnějších a nejpřísněji utajených zpravodajských aktivit. Pod kamuflážním označením Gouvernement Code and Cypher School (Vládní škola kódování a šifrování) se tam pustil do práce početný tým elitních vědců kolem geniálního matematika Alana Turinga. Pověštinou zcela nevojeny vyhlížející a jednající aktéři operace se zabývali dešifrováním odposlechnuté radiové komunikace jednotlivých stupňů velení wehrmachtu, luftwaffe i kriegsmarine mezi sebou navzájem i s hlavním stanem říšské branné moci. V době, kdy válečné operace dosáhly vrcholu, blížil se každodenní počet zachycených německých depeší dvěma tisícům.

Přísně utajená agentura, v kruzích zasvěcenců zvojně přezdívaná Klub Ultra, přesídlila z Londýna do Bletchley Parku už na konci léta 1939, pár dní před nacistickým přepadem Polska. Především díky předválečným úspěchům polských zpravodajců a kryptografů měl mozkový trust, soustředěný v do té doby vcelku bezvýznamném anglickém zámku, už v době letecké bitvy o Anglii k dispozici německý šifrovací přístroj Enigma. Od chvíle, kdy tam dokázali odhalit systém nastavování denních kódů, četli pravidelně i depeše mezi Hitlerem a jeho maršály a admirály.

Inkognito bylo dokonalé. Ještě víc než čtvrt století po skončení války, kdy už bylo dávno nepochybné, že Spojenci museli mít zprávy o záměrech svých protivníků přímo od pramene, byli mnozí někdejší velitelé ozbrojených sil Třetí říše skálopevně přesvědčeni, že šlo o dílo nikdy neodhaleného elitního špiona (nebo ještě spíše několika špiónů) v nejbezprostřednějším Hitlerově okolí! Oči jim zcela otevřela až Winterbothamova kniha, vydaná roku 1974. To

byla bomba! Teprve z jeho pamětí, které vyšly naráz v Londýně, New Yorku, San Francisku a Evanstonu v chicagské aglomeraci, se šokovaný svět dozvěděl, že Britové téměř po celou válku po tisících četli depeše, za jejichž nerozluštitelnost by byli němečtí kryptografové dali ruku do ohně. Senzační odhalení bleskem obletělo celou planetu. V nazírání na historii některých operací druhé světové války – a zejména právě italské kampaně – způsobilo hotové zemětřesení.

Kdo vlastně byl muž, jehož rukama procházely tak osudové informace? Proč si britský válečný premiér, starý bojovník, který mnohokrát prokázal neomylný čich na lidi své krevní skupiny, vyvolil pro tak náročný úkol právě jeho? Odpověď se pokusme najít ve Winterbothamově dobrodružném životopisu; alespoň za letný vzhled stojí už proto, že by se klidně mohl stát námětem pro napínavý špionážní román.

Z HUSARA LETCEM, Z LETCE ZPRAVODAJCEM

Hned na počátku první světové války se sedmnáctiletý student Fred Winterbotham přihlásil do armády. Nejprve se stal nejmladším důstojníkem Gloucesterských královských husarů, v klinči zákopových bojů postupně opěšalých. Později absolvoval pilotní kurz a sloužil u průzkumné letky Královského námořnictva. V dubnu 1917 byl na vlastní žádost přerazen mezi frontové letce. Při průzkumném letu nad belgickým územím byl 13. července ve střetnutí s mnohonásobnou přesilou německých letadel sestřelen a zbytek války strávil v zajateckém táboře. Nebyl to promarněný čas. Naučil se tam dokonale německy a osvojil si bohaté poznatky o zemi svých vězňů; v neposlední řadě o způsobu jejich myšlení a jednání.

V meziválečném období po studiích na oxfordské univerzitě a krátkém mezičase zdánlivé selanky na rodinné farmě strávil několik let cestováním po světě. Nejpozději v té době se nejspíš dostal do hledáčku MI 6 – pokud ovšem nepatřil k jejím příslušníkům už od návratu z Německa. Jak jinak si vysvětlit, že když se roku 1929 Královskému letectvu po několikaletém úsilí podařilo vymanit se z podřízenosti armádě a proměnit se v samostatnou ozbrojenou sílu, stal se právě tento nenápadný muž, jehož aktivní letecká

služba přece skončila už před dvanácti lety, zástupcem velení RAF ve zpravodajské centrále?

S ohledem na válečné zkušenosti i jazykovou výbavu zaměřil svou činnost na někdejšího (i možného příštího) nepřítele. „V roce 1933, když v Německu uchvátil moc nacismus, přišel jsem téměř o všechny tajné agenty, které jsem tam získal,“ vzpomínal. „Rozhodl jsem se, že se budu angažovat osobně, porušil jsem zavedený protokol a veškerou tradici tajné služby a vydal jsem se do Německa.“ Pěkná pohádka, jen co je pravda! Kdo chce, ať jí věří. Ve skutečnosti je vyloučené, že by tak špičkový zpravodajský důstojník jednal z vlastního rozhodnutí; spíše šlo o roli ve složité hře tajné služby, nepředstavitelné bez souhlasu a všestranné podpory z vyšších míst.

Někdejšímu husarovi a průzkumnému letci se podařilo proniknout až do nejvyšších poschodí nacistické mocenské pyramidy. Několikrát se setkal i s Hitlerem. Ten se mu prý dokonce v osobním rozhovoru svěřil se svou představou o uspořádání světa, „jemuž budou společně vládnout tři supervelmoci: Britské impérium, Velká Amerika a Velkoněmecká říše.“ V letech 1934–1938 strávil Winterbotham v Německu rok co rok vždy několik týdnů. Jeho hostitelé věděli, že je vyšším důstojníkem RAF, nepochybně přinejmenším tušili také jeho zpravodajské poslání. Dokázal je však přesvědčit, že patří k obdivovatelům nacistického režimu, jaké nebylo v té době konec konců těžké nalézt ani na vládních místech Spojeného království, ve Sněmovně lordů nebo dokonce v samotném Buckinghamském paláci... Díky pověsti, kterou se v Německu obklopil, mohl se britský špión často setkávat třeba s polním maršálem Walterem von Reichenauem, který až do roku 1935 stál v čele wehrmachtu, nebo s nacistickým ideologem Alfredem Rosenbergem; s tím ho spojovaly navenek až přátelské vztahy. (Nad tehdejšími Winterbothamovými kontakty s Hitlerovým zástupcem a říšským ministrem Rudolfem Hessem si žádný své pověsti dbalý záhadolog nemůže nepoložit otázku, zda od nich nevedou dobře skryté nitky až k Hessovu tajuplnému odletu do Velké Británie v květnu 1941, pár týdnů před německým útokem na Sovětský svaz.)

Je nasnadě, že v rozhovorech s nacistickými pohlaváry britský špión jakoby mimoděk získával nesmírně cenné konkrétní

informace o německém zbrojním programu a o přípravách na příští válku. Pro tajnou službu Jeho Veličenstva byly ostatně samy o sobě velice cenné i jeho ryze osobní poznatky o nacistických pohlavárech v čele s Adolfem Hitlerem nebo třeba Hermannem Göringem. „Úloha, kterou jsem musel sehrát, nebyla snadná,“ napsal později, „zejména když jsem se musel stýkat s takovým cynickým sadistou, jako byl Himmler.“ Ale ustál i to.

Vedle náročné dvojí hry organizoval letecké snímkování Německa s využitím amerického stroje Lockheed, který umožňoval lety ve velkých výškách. Sám se takových letů aktivně zúčastňoval. V souvislosti s příběhem této knihy není bez zajímavosti, že nejméně jednou se s ním nad Německem proletěl i Albert Kesselring, v té době načelník štábu luftwaffe. Tomuto bystrému muži neuniklo časté probleskávání neobvyklých zelených kontrolkek na palubní desce a ptal se po jejich poslání. Winterbotham pohotově opáčil, že jde o kontrolu stavu paliva. Příští letecký maršál se touto odpovědí alespoň navenek spokojil – leč kontrolky ve skutečnosti signalizovaly otevření krytek pro objektivy fotopřístrojů, zamontovaných do trupu stroje. Na obranu Kesselringa, popřípadě zpravodajských důstojníků, kterým mohl svůj neobvyklý poznatek svěřit, je třeba uvést, že pravý účel oněch „magických očí“ sotva mohli uhodnout. Snímkování z velikých výšek, ve kterých se nad Německem pohyboval Lockheed v britských zpravodajských službách, bylo v těch časech ještě všeobecně považováno za nemožné; při vysunutí aparátu z teplého prostředí uvnitř letadla do chladu ve výšce okolo deseti tisíc metrů se objektiv okamžitě zamžil. Ochranné klapky, které se otvíraly v dokonalé synchronizaci s činností spouště aparátu, podle některých pramenů vymyslel Winterbothamův australský pilot.

Už řadu let před válkou byl Winterbotham – stejně jako jeho pozdější šéf Churchill – přesvědčen, že Velká Británie se nevyhnutelně dříve či později dostane do střetu s Hitlerovým Německem. Trápilo ho, že vládní místa dlouho nevěnovala patřičnou pozornost chmurným informacím, které na svých cestách do Třetí říše získával; byly by si ji věru zasloužily. O to usilovněji pokračoval ve své činnosti. V posledním mírovém roce vytvořil při letecké sekci Secret Intelligence Service vědeckou skupinu, která získala

cenné poznatky o vývoji německého radaru a později například také o radiovém navádění bombardérů luftwaffe na cíle v Anglii.

Na sklonku roku 1939 byl odvelen do Bletchley Parku. Jeho úkolem v systému odhalování a následného využití německých válečných tajemství se vedle třídění zpráv a jejich komentování stalo také dokonalé utajení zdroje, kdykoli byly předávány komukoliv jinému než Churchillovi. Winterbotham vypracoval a po celou válku provozoval neproniknutelný systém, jak získané informace dopravit k velitelům, kteří je mohli využít v přípravě a vedení válečných operací, aniž by přitom byť jen tušili, kde se vlastně berou. V té věci bylo pro zdar věci čas od času žádoucí jakoby bezděčně nabídnout nejen nepřátelům, ale také britským a spojeneckým velitelům náznak falešné informace o možných pramenech informací neskutečné ceny. V zametání stop s mužem z Bletchley Parku spolupracovali i vybraní frontoví zpravodajští důstojníci, jejichž prostřednictvím předával odposlouchané zprávy adresátům třeba právě na italském bojišti. Nesmírně důležitého úkolu uchovat skutečný zdroj – onu tajnost všech tajností – až do konečného vítězství, neporušit až do pádu Hitlerovy říše víru Němců v neprolomitelnost jejich šifer, se on i jeho představitelé zprostředkovatelé zhostili s kromobyčejnou důsledností a vynalézavostí. Bez ní by program Ultra nikdy nemohl dosáhnout tak vynikajících výsledků.

„Pohlížím-li zpět na tehdejší události, uvědomuji si, že za italské kampaně jsme měli tak dokonalý přehled o německé situaci, jaký by bylo možno najít snad jen v Kesselringově štábu, v jeho záznamech v římské pracovně. Spojení mezi Kesselringem, OKW a Hitlerem nemohlo být zajišťováno jinak než radiem,“ napsal autor *Tajemství Ultra* v závěru kapitoly o bojích v Itálii. „Znal jsem tehdy strategické plány pro Lavinu a Anzio jen v povšechných rysech, ale teď mi připadalo, jako bych seděl snad rovnou vedle Kesselringa a celou kampaň sledoval výlučně z jeho hlediska.“ *Lavina* (v anglickém originálu *Avalanche*) bylo krycí jméno spojeneckého útoku na Itálii, Anzio je přístavní město jihovýchodně od Říma, v jehož okolí se na počátku bojů o Monte Cassino vyloďily americké jednotky. K tomu se brzy dostaneme; teď nechme pokračovat mistra klamu z Bletchley Parku: „Podal jsem tu

dosti podrobné vyličení pochodu na Řím z hlediska zpravodajství Ultra... Díky této nové dimenzi měli nejenom frontoví velitelé, nýbrž i Churchill, Roosevelt a spojenečtí náčelníci štábů všechny potřebné karty otevřeně vyložené na stole. Někdo by mohl dospět k názoru, že velitelé armád toho nedovedli náležitě využít.“

To by tedy vskutku mohl! Už v době, kdy až na pár zasvěcenců neměl nikdo ani tušení, že spojenečtí vojevůdci po celou dobu italské kampaně viděli Kesselringovi a dalším německým velitelům do karet, bylo jejich počínání v tomto tažení – a jmenovitě v bojích o horské hřebeny kolem Monte Cassina a přístupy k Římu – podrobováno neúprosné, mnohdy až křivdivě přísné kritice. A co teprve, když daleko později vešlo ve všeobecnou známost, že díky fantastickým výsledkům Ultry byli tito velitelé průběžně a podrobně informováni o záměrech německého vrchního velení i jeho podřízených štábů v Itálii, o rozložení sil wehrmachtu na bojišti a o přísunech jeho posilových jednotek. Avšak i pod tímto zorným úhlem – nebo právě pod ním? – musíme spojeneckým velitelům poctivě přiznat nejméně tři nesporné polehčující okolnosti:

Zaprvé: přes všechny své předchozí pozitivní zkušenosti co do pravdivosti a přesnosti zpravodajských informací nemohli nikdy pokaždé znovu vědět, zda právě v tom konkrétním případě nenarazili na dobře připravenou nepřátelskou vějičku nebo mylnou interpretaci získaných informací.

Zadruhé: i tehdy, kdy měli všechny důvody takovým zprávám věřit, měli neustále na paměti, že kromě nich je znají – ještě podrobněji a s vědomím širších souvislostí – rovněž všichni jejich nadřízení až po Winstona Churchilla a prezidenta USA Franklina Delana Roosevelta. Takovému Pattonovi by to bylo venkoncem fuk; podle všeho, co o svérázném, leč skvělém americkém generálovi víme, by byl se znalostmi německého rozložení sil a záměrů naložil podle svých znalostí, zkušeností a na základě svého instinktu – a pranic by se přitom netrápil tím, co o jeho krocích soudí vyšší velitelé, tím méně pak politici. Jenomže Patton na italské pevnině chyběl; nudil se uprostřed přepychu jednoho sicilského zámku a čekal na další přidělení. Během předcházejících bojů na Sicílii upadl do oprávněné nemilosti vrchního velení a vládních míst ve Washingtonu poté,

co při inspekci v polní nemocnici hrubě vynadal do zbabělců a simulantů vojákovi, který trpěl malárií s vysokými horečkami, ale na generálův dotaz po důvodu své hospitalizace odpověděl, že má nervy nadranc. Patton ho dokonce udeřil do tváře rukavicemi. Jen pár dnů poté v jiném lazaretu dokonce na vojáka trpícího posttraumatickým syndromem tahal pistoli. Kdoví, co by se stalo, kdyby mu pohotový lékař nezadržel ruku...

Před následky drobnějších „úletů“ (o ty u něho nikdy nebyla nouze) generála ochraňovaly jeho mimořádné velitelské schopnosti, tohle však už bylo dost přes čáru. Generálovy excesy se dostaly do novin a Spojenými státy proletěla vlna rozhořčení. Leč Patton byl Patton; zdaleka ne každý americký frontový generál se s ním mohl být jen do jisté míry srovnávat. K obhajobě některých jeho ne tak sebejistých a kurážných kolegů je spravedlivé uvést, že jim vědomí činnosti pod drobnohledem nadřízených (kteří měli v rukou jejich další kariéru a mohli každý jejich krok posuzovat na základě stejných či spíše ještě bohatších znalostí tajemství německých štábů) mnohdy spíše ubíralo, než přidávalo odvahu k osobitým velitelským rozhodnutím...

A zatřetí a především: Dobývání Itálie od jihu se muselo jevit jako krok špatným směrem už na mapách plánovačů ve vzdálených nejvyšších štábech. A jestliže k němu přesto došlo, podle shodného mínění válečných historiků bylo jeho kardinální chybou vylodit se na samotné patě a u podpatku italské boty – a ještě k tomu prakticky na prahu podzimu. Pak nezbývalo, než se probíjet protáhlým poloostrovem na sever přes nové a nové horské hřbety, přes nová a nová údolí řek, dravě rozvodněných neustálými dešti a plískanicemi jihoevropské zimy. Zlomyslností počasí byla právě ta na přelomu let 1943 a 1944 studenější, deštivější, blátivější, zkrátka pro vojáka v poli po všech stránkách protivnější, odpornější a nesnesitelnější než kterákoli jiná italská zima řady předešlých i následujících let. Co byla Spojencům v moři bláta, v terénu, kde je nejlepším dopravním prostředkem mula nebo mezek, platná drtivá převaha ve vojenské technice a motorizaci jednotek?

Velitelé na bojišti už s tím vším mnoho nadělat nemohli a také nenadělali.

POSEDLOST PRVNÍHO LORDA ADMIRALITY

Celá ta nepřilíš slavná italská kampaň byla jedním z největších, ne-li vůbec největším Churchillovým válečným omylem. Pokud se chceme dobrat toho, jak a proč dospěl k takovému rozhodnutí, musíme se pro tu chvíli vrátit proti proudu času. Nejprve do roku 1911, kdy si tehdy šestačtyřicetiletý někdejší i budoucí konzervativec, v té době ovšem liberální poslanec, jedněmi obdivovaný a druhými nenáviděný bouřlivák Dolní sněmovny Winston Spencer Churchill, bývalý důstojník královských husarů z Indie i Afriky, poté válečný zpravodaj, vládní úředník (naposledy v Home Office, britském ministerstvu vnitra), splnil svůj veliký sen: stal se prvním lordem admirality. Počínaje dnem povolání do této služby postavil všechnu svou výmluvnost, bojovnost a obrovskou pracovní energii do služeb reformy a modernizace Královského námořnictva. Už tehdy si plně uvědomoval, co pro ostrovní království znamená kontrola Středozemního moře, životodárné tepny, spojující mateřskou zemi imperia s koloniemi ve východní Africe, s Indií, Singapurem, Austrálií, Novým Zélandem... Na východě tuto kontrolu zajišťoval Velkou Británií ovládaný Suezský průplav, na západě pevnost na gibraltarské skále, v půli cesty mezi nimi Malta.

Ve vilémovském Německu si při jeho jmenování do čela admirality z hloubi oddechli. Na císařův rozkaz budovali mocné válečné loďstvo, které – jak věřili – mělo v blízké budoucnosti připravit britskou flotilu o vládu na světových mořích. Churchill byl ve své vlasti i v Německu znám jako germanofil. Ten nebude našim plánům stát v cestě, říkali si v Berlíně. Krutě se zmylili. Jeden z nejdůslednějších a nejbojovnějších vyznavačů britské imperiální strategie se v nové roli rychle přesvědčil o nevyhnutelnosti blízké konfrontace s Německem a neúnavně k ní Královské námořnictvo začal připravovat. Slova slavného chorálu *Rule Britannia, Britannia rule the waves* (Vládní vlnám, Británie) se stala jeho ranní i večerní modlitbou. A nutnost střežit, upevňovat britské opěrné body ve Středozemním moři vyznáním víry.

Když nedlouho před vypuknutím první světové války ve své funkci navštívil Francii, říkalo se o něm v pařížských kuloárech: